

Teories conspiranoiques i negacionistes en l'era de la covid-19

Veritat és allò que m'interessa que sigui veritat.

Joan García del Muro Solans

Sr. Director,

El model racionalista i empíric il·lustrat ha entrat en crisi, i amb ell el model científic. Podríem dir que la ciència com a dogma ha mort. Amb la teoria falsacionista de Karl Popper hem hagut d'entendre que no hi ha certeses absolutes i que cal acceptar un sistema científic que avança a partir de l'escepticisme i dels dubtes. Popper reivindica la possibilitat que noves troballes puguin refutar idees prèviament considerades com a veritats absolutes i considera que quan això passa i és acceptat per la comunitat científica el que es produeix és un canvi de paradigma. Per tant, ja no es pot continuar sacralitzant la ciència com a base ineludible i fiable sobre la qual se sustenten decisions de tots tipus; cal que tots acceptem les seves limitacions i ens acostumem a viure en una incertesa permanent.

En la postmodernitat, les grans veritats sobre el món ja no expressen objectivitats de cap tipus, el subjecte mateix és qui defineix els fets en funció de la seva pròpia visió del món, aquesta és la seva veritat. Dins d'aquest discurs postmodern, la confluència d'una colla de factors culmina un definitiu adéu a la veritat i dona pas a la postveritat. En aquest context, comparades amb el pes de les emocions, els fets (o les dades científiques) són irrellevants. No hi ha veritat o mentida, simplement es defensa el que un sent. Experts i científics esdevenen irrellevants; de fet, «la gent està farta d'experts», només «cal escoltar les emocions»¹. Els fets i les dades objectives deixen de tenir importància. A partir d'ara, la veritat ja no és fruit d'una recerca, sinó que és el resultat d'una creació que té com a objectiu convèncer apel·lant a les emocions.

En el camp de la salut visualitzem cada cop amb més freqüència el significat de la postveritat en la ciència: emoció i creença enfront d'evidències. L'actual pandèmia per la covid-19 demostra que, en un moment d'incertesa i de por, proliferen les teories conspiranoiques i la desinformació amb una velocitat de propagació similar a la que té el virus mateix. De fet, les persones són molt hàbils a l'hora de negar l'evidència o l'opinió dels experts a favor de les creences que els resulten més convenientes, i, tot i que pot semblar paradoxal, les persones amb més formació són les millors a l'hora de racionalitzar les seves creences².

Arreu del món hi ha grups ben organitzats, adeptes a les teories pseudocientífiques, amb experiència i amb tècniques eficaces per propagar unes teories que van adreçades a la població més vulnerable i, per tant, més receptiva. Ara bé, qui hi ha darrere d'aquests grups? Són molt interessants les aportacions que l'informàtic

Marcelino Madrigal³ fa al respecte en el seu blog, on explica que la propagació de les teories de la conspiració, les campanyes de desprestigi i atac als governs, als científics i a les institucions sanitàries a costa del coronavirus s'està donant a escala mundial i provenen d'una barreja de grups antisistema, d'ultradreta, seguidors de pseudociències i moviments alternatius. La desconfiança cap als polítics i les institucions per la gestió de la crisi sanitària ha facilitat l'acceleració i la transversalitat de tots aquests corrents.

Podríem dir que ara mateix estem tant en una epidèmia sanitària com en una epidèmia informativa o, tal com ha popularitzat l'OMS, *infodèmia*. És tanta la quantitat d'informació que circula al voltant de la covid-19 que resulta difícil discernir el gra de la palla. Per això és important recordar el que recull l'article 15 de la Declaració Universal sobre Bioètica i Drets Humans de la UNESCO⁴: «Els beneficis resultants de tota investigació científica i les seves aplicacions s'haurien de compartir amb el conjunt de la societat»; per tant, tots els que ens dediquem d'una manera o una altra a la ciència tenim la responsabilitat social de transferir el coneixement més enllà de l'àmbit estrictament acadèmic. No fer-ho no comporta només desatendre una responsabilitat, sinó que, a més, posa en perill els avenços aconseguits. Si tenim en compte que el coneixement rigorós està en crisi i que vivim en una societat hiperconnectada, la circulació de notícies falses s'accelera i se soscava encara més la ja menystinguda base racional i científica de la societat. Com a professionals de la salut, és responsabilitat nostra conèixer les fonts abans de donar validesa a una determinada notícia i evitar compartir dades no contrastades o de procedència poc fiable, i és important també sortir de la nostra zona de confort i ensenyar a la ciutadania a tenir un pensament crític. Hem de tenir clar que la desinformació també pot significar un problema de salut rellevant.

Margaret Creus Verni

ABS Agramunt. Agramunt (Lleida)

Bibliografia

- García del Muro Solans J. Good bye, Veritat. Una aproximació a la Postveritat. Lleida: Pagès Editors; 2018.
- López Sánchez G. ¿Cómo sabemos que el coronavirus es real y no un gran engaño? ABC Ciencia; 06-09-2020. Accessible a la xarxa [data de consulta: 08-09-2020]. Disponible a: https://www.abc.es/ciencia/abci-como-sabemos-coronavirus-real-y-no-gran-engano-202009060146_noticia.html.
- Madrigal M. Conspiraciones, 5G y Twitter. El Blog de Marcelino Madrigal. Buscando rastros de humanidad en la tecnología; 18-06-2020. Accessible a la xarxa [data de consulta: 08-09-2020]. Disponible a: <https://www.mmadrigal.com/conspiraciones-5g-y-twitter/>.
- UNESCO. Conferència General. Declaració Universal sobre bioètica i drets humans. UnescoCat; 2006. Accessible a la xarxa. Disponible a: http://www.ub.edu/comissiobioetica/sites/default/files/documents/normativa/tb_unesco_bioetica_ddhh_2005.pdf.